

Механізми управління інноваціями в Україні: стан і перспективи вдосконалення

Нині, незважаючи на численні запевнення представників влади протягом останніх років про необхідність реалізації інноваційної моделі розвитку, в Україні так і не створено належних інституціональних умов для ефективного здійснення інноваційної діяльності. Упродовж останнього десятиріччя ухвалено десятки нормативно-правових актів, пов'язаних з інноваціями. Але прописані у цих документах рішення виконуються не в повному обсязі та не підкріплені відповідним фінансуванням. Заходи державної системи стимулювання інноваційного розвитку скасовуються щорічними змінами до Державного бюджету України та інших законів. Залишаються недостатньо врегульованими нормативно-правові положення регіонального виміру інноваційної діяльності, зокрема законодавче закріплення джерел фінансування інновацій у регіонах, формування регіональної інноваційної інфраструктури. Як наслідок, реалізація державних рішень поки що не принесла очікуваних результатів. Чинні механізми державного управління недостатньо сприяють інноваційному розвитку. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у переосмисленні на теоретичному та практичному рівнях ролі механізмів управління інноваціями для сучасної української економіки та її перспектив, визначенні оптимального набору таких механізмів, призначених для поточної стадії розвитку та переходу до нової, заснованої на власних інноваціях.

<...> З-поміж механізмів, які вже застосовуються для реалізації державних функцій у сфері інноваційного розвитку в Україні, виокремлено такі:

- законодавчі та нормативні механізми управління інноваціями;
- фінансово-бюджетні, інвестиційні (венчурні) та мотиваційні механізми управління інноваційним розвитком;
- механізми планування та прогнозування, координації та контролю за інноваційною діяльністю;
- механізм взаємодії науки, освіти та виробництва;
- кластерний механізм організації інноваційної діяльності.

Проте вони є недосконалими, що й зумовлює потребу в їх модифікації. Так, чинне *правове середовище* розвитку інноваційних процесів і *відповідний йому механізм управління* не в повному обсязі забезпечують ефективне проходження всіх стадій інноваційного ланцюжка «знання – розробки – інноваційна продукція – ринок – кошти – знання». Незважаючи на досить масштабну за кількістю базу законодавчих і нормативно-

правових актів, вона залишається фрагментарною та не орієнтована на кінцевий результат.

Відсутня затверджена Стратегія інноваційного розвитку України (наразі існує лише проект такої стратегії, розроблений на виконання Постанови Верховної Ради України «Про проведення парламентських слухань “Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів”» від 17 лютого 2009 р. № 965-VI ¹), що спричиняє проблеми з визначенням і практичною реалізацією пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, формуванням національної інноваційної системи і, як наслідок, унеможливорює впровадження активного сценарію переходу економіки на інноваційний шлях розвитку.

Відсутність затвердженої Стратегії говорить про *недосконалість існуючих механізмів планування та прогнозування*. Останні містять розробку стратегічних науково-технічних та інноваційних орієнтирів розвитку як держави загалом, так і її окремих регіонів, у т. ч. передбачають зважений вибір пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності з чітким визначенням форм державного впливу задля їх пріоритетної реалізації щодо загального фронту досліджень.

Зазначимо, що визначені пріоритети в Україні сформульовані надто широко і сприймаються не як механізм для структурної перебудови економіки, а як засіб максимального збереження науково-технічного та інноваційного потенціалу країни. Отже, вони мають бути істотно скориговані на основі ґрунтовних прогнозно-аналітичних досліджень з орієнтацією на майбутні потреби виробників і споживачів. Для цього потрібно доопрацювати Закон України «Про державні цільові програми» ², детально описавши в ньому механізми реалізації пріоритетів науково-технічної та інноваційної діяльності, оскільки нині він містить лише загальні відомості про функції державного замовника державної цільової програми.

Істотного вдосконалення потребують і *механізми координації та контролю за інноваційною діяльністю*. Організаційна структура управління інноваціями в Україні охоплює велику кількість різних міністерств, агентств і служб, проте жодна із цих установ не відповідає за інноваційну політику як єдиний представник влади. Значна частка

---

¹ Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009–2013 рр.: постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2008 р. № 447 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/447-2008-p> (редакція від 2.11.2012 р.).

² Про державні цільові програми: закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1621-15> (редакція від 2.12.2012 р.).

повноважень закріплена за Міністерством освіти і науки України, проте частково ці функції надані Мінекономрозвитку та Держінвестпроекту України, а раніше ще й надавалися Мінпромполітики та Держінформнауки до їх ліквідації.

Рівень вертикальної та горизонтальної координації міжвідомчих взаємодій є низьким, робота міністерств і відомств слабо узгоджена, що зумовлено, з-поміж іншого, недосконалістю законодавства, можливістю його неоднозначного застосування. Ступінь централізації управління залишається високим, що стримує ініціативу місцевих органів влади і, як наслідок, саморозвиток регіонів. Практика реалізації державних рішень демонструє їх недостатню спадкоємність, системність і послідовність, а державне управління характеризується відсутністю переоцінки раніше ухвалених рішень і реалізованих ініціатив.

Така ситуація у сфері управління інноваційним розвитком призводить до розпорошення та нецільового використання державних коштів, неможливості встановлення відповідальних осіб, а отже, й до відсутності позитивних зрушень у напрямі досягнення поставлених державою стратегічних завдань.

Загальновідомо, що якість економічного розвитку країни та її місце у світовій спільноті здебільшого визначаються рівнем фінансування її наукової сфери. Утім, чинна система фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) в Україні не передбачає доведення наукових розробок їх комерційного використання. Протягом останніх шести років фінансування науки в Україні коливалося у межах 0,74–0,86 % ВВП, не досягаючи порогового значення (понад 0,9 % ВВП), починаючи з якого наука може істотно впливати на розвиток економіки...

Недофінансування наукової сфери послаблює її зв'язок із реальним виробництвом, призводить до загублення багатьох наукових і прикладних доробок. Тому для того, щоб сфера НДДКР могла продукувати якісні зміни в економіці, необхідні значні фінансові вливання, у т. ч. за рахунок коштів бізнесструктур. Практика розвинутих країн говорить про значну частку бізнесу у загальних витратах на НДДКР: у Японії вона сягає 77,9 %, США – 71,9, Китаї – 72,3, у середньому по ЄС – 63,6 (зокрема, у Франції – 65,0, Великій Британії – 65,5, Німеччині – 67,0, Фінляндії та Швеції – 68,1, Австрії – 68,9 %) ³.

---

³ Innovation Union Scoreboard 2014 [Electronic resource]. – Mode of access: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius/ius-2014_en.pdf, P. 82–83; OECD in Figures 2009. Science and technology [Electronic resource]. – Mode of access: <http://dx.doi.org/10.1787/oif-2009-en>, P. 38–39.

В Україні ж за останні 12 років найбільша частка фінансування НДДКР за рахунок коштів вітчизняних замовників спостерігалася у 2000 р. і становила 38,4 % від загального обсягу фінансування. У подальшому так і не вдалося перевищити чи хоча б зберегти значення цього показника на досягнутому рівні, навпаки, воно невпинно зменшувалося і станом на 2012 р. становило лише 23,3 %...

Активізація інноваційної діяльності, підвищення її результативності у промисловому виробництві здебільшого залежать від організаційних форм співпраці науки і виробництва. В українській економіці ще потрібно знайти найбільш продуктивні форми науково-виробничої інтеграції, узагальнюючи вітчизняний та зарубіжний досвід. На наш погляд, одними з таких перспективних форм можуть бути *технологічні та інноваційні платформи, промислові та інноваційні кластери* ⁴.

До сьогодні майже єдиними інноваційними структурами, що реально працювали в Україні, були *технопарки*. Упродовж 2000–2008 рр. ними реалізовано 11828,5 млн грн інноваційної продукції, створено 3363 нових робочих місць, перераховано платежів до бюджетів і державних цільових фондів на суму 906024,1 тис. грн ⁵. Та навіть це не спонукало владу відновити спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків, скасований ще у 2005 р. Упевненість владних структур про відсутність у світі будь-яких пілг для інновацій, у т. ч. і для технопарків, не підтверджується зарубіжним досвідом. Урядами багатьох країн широко запроваджуються різні прямі й непрямі методи державної підтримки при створенні та функціонуванні технопарків й інших інноваційних структур. Загалом фахівці налічують близько 300 видів різноманітних форм стимулювання інноваційної діяльності ⁶.

Утім, у теперішніх умовах традиційні методи державної підтримки інновацій не дають необхідної віддачі. Вони мають не тільки якісно вдосконалюватися, а й доповнюватися новими механізмами, які

---

⁴ Управление развитием промышленности в условиях системных дисбалансов : моногр. / А. И. Амоша, В. П. Вишневский, Л. А. Збарзская [и др.]; под. общ. ред. В. П. Вишневого / НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2013. – 113 с.; Підоричева І. Ю. Зарубіжний досвід формування і реалізації державної інноваційної політики / І. Ю. Підоричева // Вісник економічної науки України. – 2013. – № 1. – С. 128–136.

⁵ Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : зб. / М. В. Стріха, В. С. Шовкалюк, Т. В. Боровіч [та ін.]. – К. : Прок-Бізнес, 2009. – С. 15.

⁶ Мазур О. А. Економічний феномен українських технопарків / О. А. Мазур // Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики : зб. наук. пр. – К. : ВП «Едельвейс», 2012. – С. 13.

забезпечують більшу зацікавленість господарюючих суб'єктів у створенні, освоєнні та широкому запровадженні науково-технічних розробок. До таких механізмів належить розбудова рівноправного співробітництва і партнерства між державою, наукою та бізнесом для досягнення спільних цілей на підставі об'єднання ресурсів, поділу ризиків і відповідальності.

Зокрема, на принципі державно-приватного партнерства спираються технологічні платформи. *Механізм державно-приватного партнерства* у сфері інновацій потрібно застосовувати насамперед для продукування проривних технологій, розвитку інноваційної інфраструктури, фінансування окремих стадій інноваційного ланцюжка. Наприклад, у країнах-членах ЄС системи державно-приватного фінансування інновацій дедалі більше структуруються навколо інноваційного процесу. Унаслідок цього з'являється сукупність фондів, які створюються з метою фінансування різних етапів інноваційної діяльності.

Становлення і розвиток відносин державно-приватного партнерства нині виглядає особливо перспективним для запровадження в Україні (з огляду на відсутність ефективного механізму економічного стимулювання інновацій) сприятливих фінансово-кредитних і податкових умов для технологічної модернізації промислового виробництва. Зокрема, партнерство держави та приватного сектору доцільно розвивати у напрямі співфінансування ними створення суб'єктів інноваційної інфраструктури, наприклад венчурних фондів.

Висновки. Таким чином, в Україні склалася вельми складна ситуація з формуванням і розвитком механізмів управління інноваціями та державною підтримкою наукової сфери, яка заважає інноваційному розвитку національної економіки та суперечить стратегічним інтересам країни. Для зміни наявної ситуації доцільно вжити таких заходів з удосконалення чинних і запровадження нових механізмів управління інноваціями.

Кабінету Міністрів України, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, Міністерству фінансів України, Міністерству освіти і науки України:

- створити при Кабінеті Міністрів України комісію з представників влади, промислового сектора економіки, науки, освіти і громадськості щодо доопрацювання схваленої Верховною Радою України на парламентських слуханнях у 2009 р. Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів. На Міністерство освіти і науки України як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення формування та

реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності покласти функції координації взаємодії між усіма зацікавленими сторонами. Результатом роботи комісії має бути оновлена Стратегія інноваційного розвитку України, подана у вигляді проекту закону для прийняття Верховною Радою України.

Міністерству освіти і науки України підготувати і подати на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції стосовно:

- започаткування комплексних національних програм за трьома-п'ятьма пріоритетними напрямками інноваційної діяльності для поєднання всіх складників національної інноваційної системи;

- зняття протиріч у Законах України «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Указах Президента України «Питання Міністерства освіти і науки України» стосовно повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, а саме: а) чіткого розподілення компетенцій, відповідальності та фінансових ресурсів між центральними органами влади з виключенням дублювання функцій, які ними виконуються; б) залучення до роботи органів державної влади всіх рівнів науковців і представників бізнес-спільноти для розробки науково обґрунтованих стратегічних і програмно-цільових документів; в) доповнення існуючої системи галузевого управління інноваціями територіальною, забезпечення їх раціонального поєднання;

- уточнення Законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» – у частині визначення механізмів реалізації пріоритетів на державному, галузевому та регіональному рівнях управління;

- схвалення нової редакції закону про технопарки для забезпечення ефективної державної підтримки їх діяльності як найбільш успішної форми інноваційного розвитку в Україні.

Обласним державним адміністраціям:

- розробити пропозиції зі створення скоординованої системи органів регіональної та місцевої влади, зайнятих формуванням і реалізацією інноваційної політики на мезорівні;

- здійснити інвентаризацію чинних організаційних форм взаємодії науки, освіти і виробництва, за результатами якої підготувати пропозиції щодо підвищення продуктивності їх діяльності та поповнення переліку таких форм новими, що базуються на принципах державно-приватного партнерства, зокрема технологічних платформ;

- підготувати і подати місцевим радам пропозиції стосовно розробки та започаткування реалізації у регіонах програм посилення інтеграції

академічної науки і виробництва на найближчі 10 років, які передбачали би їх співпрацю в напрямі створення, упровадження та комерціалізації інновацій.

Реалізація таких пропозицій сприятиме якісному вдосконаленню чинних і впровадженню нових механізмів управління інноваціями, які загалом забезпечать більшу зацікавленість господарюючих суб'єктів в інноваційній діяльності.

Перелік наведених у статті механізмів не є вичерпним, може доповнюватися іншими механізмами, бути предметом дискусії та напрямами подальших досліджень (*Землянкін А., Підоричева І. Механізми управління інноваціями в Україні: стан і перспективи вдосконалення // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 2 (31). – С. 43–44, 46–47).*